

QARABAĞ VƏ ŞƏRQİ ZƏNGƏZUR dirçəliş yolundadır

İlq bir payız günüdür. Səhər ertədən yola çıxmış, Gedəcəyimiz məkan da əvvəlki günlərdəkindən fərqlidir. Səfərimizi, günümüzü fərqli edən üz tutduğumuz ünvandır, gedəcəyimiz, görəcəyimiz yerlərdir. Ünvan bizim üçün müqəddəs olan bir yerdir - doğma kəndimiz, rayonumuz, el-obamız və ata-baba yurdumuzdur.

30 illik ayrılıqdan sonra işğaldan azad olunan Zəngilana ilk gedişimiz deyil. 29 sentyabr 2021-ci ildə ezamiyyətə gedərkən yolluğu kəndimizə dönmüş, 28 illik ayrılıqdan sonra evimizə baş çəkmişdik. 2020-ci ilin payız günlərində düşmən kənd-kəsəklərimizdən qovulmuşdu. Azərbaycan Ordusu Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında erməniləri geri oturtmuş, işğala son qoymuşdu. Artıq insanlarımız kimi torpaqlarımız da rahat nəfəs alır.

Sonuncu dəfə doğma ocaqlarımıza gəldiyimiz günün üstündən iki ildən çox vaxt keçmişdi. Amma bizə elə gəlirdi ki, bu səfərimiz dünən-sırağün olmuşdu. Ata-baba yurdunu görmək həsrətiylə yaşayırdıq. Uşaqlığı, gəncliyi keçən yerlər insan üçün həmişə əziz və doğma olur. Heç vaxt unudulmur, yaddan çıxır.

Saatın oqrəbləri irəli dartdıqca zaman ayaq saxlamadan keçir. Zaman keçdikcə, maşınımız irəlilədikcə, şəhərlər, kəndlər yavaş-yavaş ötüb bizdən arxada qalır. Füzuli rayonunun 1993-cü ilin sonlarında işğal olunmuş və 1994-cü ilin əvvəllərində ordumuzun qəhrəman zabit və əsgərlərinin düşməni məğlubiyyətə uğradıb azad etdiyi kəndlərindən keçirik. Hər addımına bələd olduğum bu yerlərlə yol yoldaşlarım da tanış olurlar.

Lələtəpənin zirvəsində dalğalanan bayrağımız...

Füzuli rayonunun bir neçə ay işğaldan qalmış və sonra azad olunmuş kəndləri uğrunda getmiş döyüşlərdən danışa-danışa yolunuzu davam edirik. Budur, artıq rayonun Şükürbəyli kəndindən keçib Horadiz qəsəbəsinə yaxınlaşırıq. Gündən-günə gözəlləşən bu qəsəbəni də keçəndən az sonra 2020-ci ilin payız günlərində işğaldan azad olunmuş torpaqlarımıza başlayırıq. Uzaqdan əvvəl ezamiyyətə gəldiyimiz hərbi hissənin yerləşdiyi əraziyə tərəf boylanırıq. Bir vaxtlar əsgərlərin yerləşdiyi, yaşadığı binalarda, binaların hətəyində kimsə gözə dəymir. Dəyər də bilməz! Çünki hərbiçilərimiz bu gün Laçında, Kəlbəcərdə, Zəngilanda, Qubadlıda, Şuşada, Xankəndidə, Xocalıda və işğalçılardan təmizlənməmiş başqa ərazilərimizdə xidmət edirlər.

Cəbrayıl və Füzuli rayonlarının birləşdiyi və ayrıldığı sahədə qarşıdurulmuş keçid məntəqəsinin qarşısında dayanırıq. Sənədlərimizi yoxlayırıq. Şükür, ortalığa elə bir problem çıxır. Məntəqəni keçirik. Bir az da irəli gedib yol ayrıcına çatırıq. Sol tərəfə gedən yol Cocuq Mərcanlıya, sağ tərəfə gedən yol isə qollarını ucu-bucağı görünməyən Haramı düzünə tərəf uzadır. Heç yeri dönməyən düz gedən yol isə Cəbrayılın Arazboyu sıralanmış kəndlərinə doğru boylanır. Uzun illər idi ki, bu yol üzümüzdə bağlı qalmışdı. İkinci Qarabağ müharibəsində şanlı ordumuzun düşmən üzərində qazandıqı qələbə bu yolun qarısını üzümüzdə geniş açdı.

Bir vaxtlar Cocuq Mərcanlıda yerləşmiş mövqelərimizə tərəf ha baxsaq da, heç nə gözə dəymir. Aprel döyüşlərindən sonra mövqelərimiz bu istiqamətdə idi. Vətən müharibəsindən əvvəl ezamiyyətə gələndə həmin postlara baş çəkər, yurdumuzu qoruyan zabit və əsgərlərlə görüşürdük. Artıq xatirələrə hopmuş o günlərdə indi dayanmadan gəldiyimiz yola həsrətlə baxarıdıq. Günlərin birində bu yollarla doğma ocaqlarımıza gətməyi arzu-

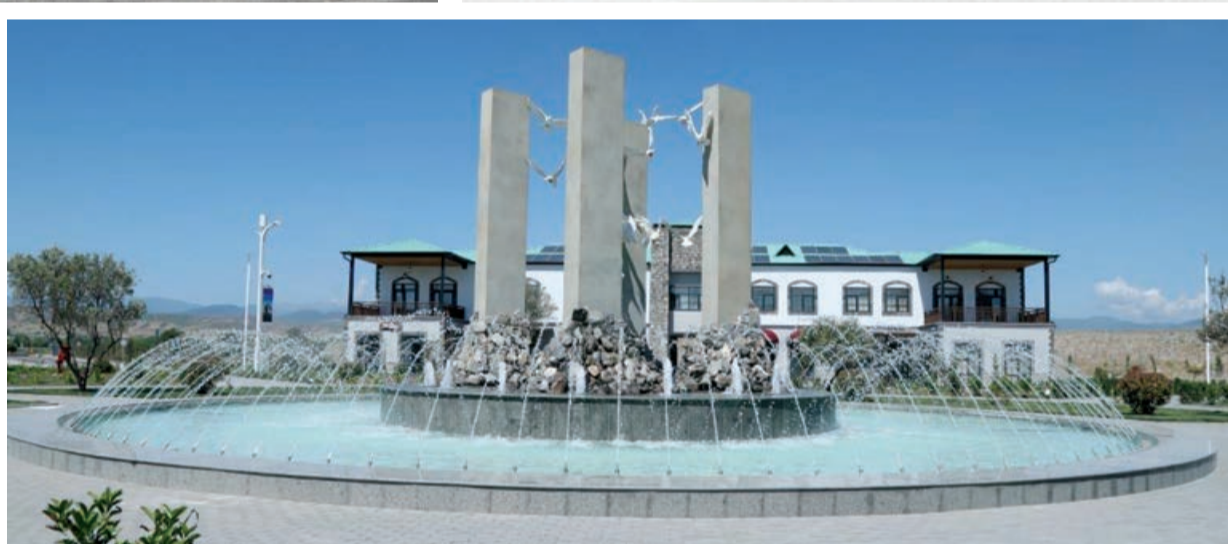
Doğma ocağımıza uzanan yollar - nisgili sevincə dəyişən anlar...

layardıq. Onda bu arzular reallıqdan çox uzaq idi, əlçatmaz görünürdü. İndi budur, illərcə əvvəl üreyimizdən keçən arzular reallaşmış. Reallaşan arzular sevinən gözələrdə çiçək açıb, gül açıb. Şükürlər olsun ki, bu arzular ürəklərdə qalıb kif bağlamadı. Arazın sahillərinə nə qədər göz gözdürsək də, müharibədən əvvəlki yerləri görmək bizə qismət olmurdu. Çox qərbdə, indi də o yerlər üçün darıxırıq, oraları görmək istəyirik.

Ətrafa göz qoyma-qoya dayanmadan irəli gedirik. Yolumuz Aprel döyüşlərində erməni işğalçılarından azad olunmuş Lələtəpə yüksəkliyinin ətəklərindən keçir. Xatırlayırıq ki, 2016-cı ildə dörd gün bu yüksəklik uğrunda gərgin döyüşlər getdi. Həmin günlərdə hərbiçilərimiz bir yerdə ayaq saxlamadılar, silahları susmadı, zirehli texnikalar dayanmadı. Ordumuzun cəsur zabit və əsgərləri cəsarətlə vuruşaraq ermənilərə qalib gəldilər. Böyük strateji əhəmiyyətə malik olan Lələtəpəni işğalçılardan azad etdik. Bu uğurlu döyüşlər zamanı düşməni sarsıdıcı zərbələr vuruldu. Qəsbkarlar dörd gün ərzində xeyli itki verdilər. Yol yoldaşlarımızla Lələtəpə uğrunda gedən döyüşlər barədə danışırıq. Zabit və əsgərlərimizin igidliyini, erməni qəsbkarları ilə necə qorxmadan vuruşduqlarını xatırlayırıq.

Lələtəpənin zirvəsində baxdıqca qürur hissləri keçirik. Yüksəkliyin ön uca nöqtəsində üçrəngli bayrağımız özəmətlə dalğalanır. Bu, belə də olmalıdır. Axı Lələtəpə xalqımızın qalibiyyət rəmzidir. Vətən mü-

haribəsindəki uğurlarımızın qiymətlərini də elə Aprel döyüşlərindən götürülmüşdü. Bu yüksəkliyin azadlığı uğrunda neçə-neçə zabit və əsgərimiz canından keçmişdi. Lələtəpədə dalğalanan bayraq sanki şəhərlərin ruhuna keşik çəkirdi. Byraqımız Lələtəpədə əbədi dalğalanacaq. Uğrunda qanlı döyüşlər getmiş bu yüksəklik gələcəkdə ziyarətə gəh çevriləcək.

Düşmən mövqelərində müharibənin qanlı izləri qalmışdı

Bu anlarda yadıma düşdü ki, İkinci Qarabağ müharibəsi başlamazdan iki gün əvvəl - 25 sentyabr 2020-ci ildə biz bu bölgəyə ezamiyyətə gəlmişdik. Həmin gün əvvəlcə Cocuq Mərcanlıdakı mövqelərimizdə olmuş, sonra isə Lələtəpəyə qalxmışdıq. Əsgərlərimizin dayan-dıqları postlardan dərindən illərdən bəri erməni işğalında qalmış torpaqlarımıza həsrət süzülən baxışlarla

baxmışdıq. Ərazini yaxşı tanıyan hərbiçilərimiz evləri uçurulub-dağıdılmış yaşayış məntəqələrini bizə göstərərək demişdilər ki, üzübüz dayandıqımız Cəbrayıl rayonunun Nüzgar kəndidir. Sol tərəfdəki isə Füzuli rayonunun Kənd Horadiz kəndidir. Ermənilər bu yerlərdə dağınıq-dağınıq qoymamışdılar. Vəhşicəsinə dağıdılmış bu yaşayış məntəqələri min illərin xarabalığına bənzəyirdi. Hər yer viran edilmişdi, hər yer dağıdılmışdı. İki gündən sonra - 27 sentyabr 2020-ci ildə ermənilərin təxribatı nəticəsində Vətən müharibəsi başladı. Elə həmin gün də Azərbaycan Ordusunun zabit və əsgərləri əks-hücum əməliyyatlarına sentyabrın 25-də dayanıb dərindən baxdığımız mövqelərdən başladılar. 44 günlük Vətən müharibəsinin əvvəlki günlərində Cəbrayılın Nüzgar, Füzulinin Kənd Horadiz kəndləri erməni işğalçılarından azad olundu. Qoşunlarımızın Qarabağa doğru irəliləməsi üçün geniş yollar açıldı.

İkinci Qarabağ müharibəsinin davam etdiyi günlərdə ordumuzun açdığı bu geniş və təhlükəsiz yollarla Cəbrayıl rayonundan keçib üzü Zəngilana, doğma el-obalarımıza gedirik. Böyük Mərcanlı kəndinin gərəyində maşını saxlayıb bir vaxtlar ermənilərin postları, mövqeləri olmuş yerləri baxırıq, mövqelərdən, güllələrdən qorunmuş üç il yoxdur, dərindən-dərindən sənədlərdən, güllələrdən qorunmuş üçün hazırlanmış qazmalardan hələ də bərt qoxusu gəlirdi. Bir vaxtlar erməni işğalçıları bu mövqelərdən Lələtəpədəki, Cocuq Mərcanlıdakı və yaxınlıqdakı başqa postlarını atəşə tuturdular. Düşmən postlarında həm də topçularımızın Vətən müharibəsində atdıqları mərmilərin izləri qalıb. Əraziyə düşən mərmilər torpaqda dərin sırımlar açıb, toztorpağı göyü sovurub. Hər addımda hiss olunur ki, bu mövqelərin azad olunması uğrunda gərgin döyüşlər gedib. Ordumuzun hərbiçiləri həmin

döyüşlərdə böyük hünər və rəşadət göstərərək düşmənləri elə mövqelərində məhv ediblər. Torpaqlarımıza göz dikmiş ermənilərin burunlarını ovublar. Dəqiq atəş zərbələri ilə yağların özləri ilə bərabər ziyyəli texnikalarını da, artilleriya qurğularını da zərərsizləşdiriblər.

Düşmən mövqelərində qalmış müharibənin qanlı izlərinə baxdıqdan sonra yolunuzu davam edirik. Uğrunda getmiş gərgin döyüşlərdən xəbərsiz-ətərsiz olan çöllər, düzlər indi üzümüzdə gülür. Yolun yaxınlığındakı üzümlük sahələri diqqətimizi cəlb edir. Uzun illər baxımsız qalsa da, tənəklər qurumamışdı. Bərəkətli torpaqdan, göyden yağın yağışdan güc alaraq "ölməyib", doğma sakinlərinin yolunu gözləyib. İnsan həyatını duyan torpaq yenidən oyanıb cana gələcək, həyat əvvəlki axarına düşəcək. İllərdən bəri kədərli qalmış insanların da, torpağın da üzünü gülcək. Sanki keçmiş illər, keçmiş aylar bir göz qırıpımında geri dönəcək.

Hər tərəfdə quruculuq işləri aparılır

İrəli getdikcə gördüyümüz quruculuq işlərindən üreyimiz açılır. Hər yer yenidən tikilir, hər şey yenidən salınır. Yolda qarşımıza daha çox ağır tonnaajlı yük maşınları çıxır. Bu yük maşınları sanki aparılan quruculuq işlərinin döyünən üroyü, vuran qoludur. Quruculuq işlərində istifadə olunan bütün yükləri bu maşınlar daşıyıb ünvanına çatdırır. Sürücülər gecə-gündüz yollardadır,

sükan arxasındadır. Cəbrayıldan üzü Zəngilana, Qubadlıya, Laçına, Şuşaya, Xankəndiyə, Xocalıya uzanıb gedən yollara asfalt döşənir. Yollarda işləyən texnikalar dayanmır. Bir müddətdən sonra bu yol istifadəyə verəcək. Ondan sonra insanlar bu yollarda çox rahat hərəkət edəcəklər.

Dağıdılmış kəndlərə, viran qoyulmuş yurdlara ürək ağrısı ilə baxırıq. Keçdiyimiz, gördüyümüz yaşayış məntəqələrində salamat qalmış bir ev belə gözə dəymir. Erməni işğalçıları bütün evləri, binaları yerlə yeksan ediblər. Hər yerdə diqqətimizi cəlb edən erməni vəhşiliyinin izləri qəsbkarların qəddarlığından xəbər verir. Bir vaxtlar bu evləri tikən, içində rahat ömür sürən insanlar erməni işğalı nəticəsində 1993-cü ilin yay günlərində doğma ocaqlarından didərgin düşdülər. Uzun illər çətinliklə, məşəqqətlə dolu ömür yaşayıblar. İkinci Qarabağ müharibəsi qələbə ilə başa çatdıqdan sonra vəziyyət tamamilə dəyişdi. Qaçqınların geri dönmələri üçün illərdən bəri bağlı qalan qapılar açıldı. Ata-baba torpaqlarından didərgin düşmüş insanlar qələbə sevincini yaşaya-yasaya: "Biz artıq qaçqın deyilik" - söyləyirdilər! Bəli, artıq onlar qaçqın deyildilər. Çünki Azərbaycan Ordusu Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında işğaldan qalmış torpaqları düşmənlərdən azad etmişdi. Artıq ermənilərin dağıdılmış xarabalığına çevirdikləri doğma el-obaları bu insanların yolunu gözləyirdi. Ata-baba yurduna dönmək keçmiş qaçqınlar böyük zəhmət bahasına olsa da, kənd-kəsəklərinə yeni nəfəs verəcək, yeni həyat gətirəcəklər. Qoynunda doğulduqları torpağı əkbib-becərəcəklər, dirçəldəcəklər.

Zəngəzurə gedən yollar, gələn yollar

Dağıdılmış evlərə baxanda ovqatımız korlansa da, gördüyümüz quruculuq mənzərələrindən qəlbi-miz itfixarla dolur. Yolun sol tərəfi ilə dərindən yol xətti, sağ tərəfi ilə asfalt yol çəkilib. Çəkilən bu yollar qoşa qollar kimi irəli - üzü Qarabağa, Zəngəzurə tərəf uzanır. Hələlik bu yollarda gediş-gəliş yoxdur, sakitlikdir. Amma quruculuq işləri başa çatandan, insanlar doğma ocaqlarına qayıtdıqdan sonra yolların sakitliyi pozulacaq. Yollar, döngələr maşınlarla dolacaq. Onda ətrafdakı dağ-dərələr də səs-küydən diksinəcək. Çəkilən bu yollar gətirəcək Zəngəzurdan keçməklə bizi Naxçıvana, oradan da bütün dünyaya qovuşduracaq. Zəngəzurə gedən yollar, gələn yollar dünyanı gözib dolaşmağa hazırdır.

Cəbrayıldan çıxmağında yolun sol tərəfində uzaqdan istehkamçıları gördük. Onlar iş başındaydılar. Müharibənin zəifləyən başa çatmasından üç il yaxın vaxt keçməsinə baxmayaraq, hələ də bu əraziləri sona qədər minalardan təmizləmək mümkün olmayıb. Çünki ermənilər hər qarış, hər addımı minalayırıblar. Basdırıqları minaların xəritələrini də vermək istəmirlər. Verdikləri də heç nəyə yaramır. İstehkamçıları minaları axtara-axtara, zərərsizləşdirən əməliyyatlarından irəli gedirlər. Onların aşkarlayıb çıxardıqları hər min insan həyatının xilası deməkdir. Hər şeyin bir başlanğıcı olduğu kimi bir sonu da var. Gün gələcək ki, istehkamçılar da basdırıqları işləri yekunlaşdıracaq. Torpaqlarımızı ermənilərin basdırıqları bütün minalardan və partlamamış silah-sursatlardan təmizləyəcəklər. Doğma ocaqlarına dönmüş insanlar ata-baba yurdlarında təhlükəsiz sərəitdə yaşayacaqlar. Heç vaxt ölümlə üz-üzə gəlməyəcəklər.

(Ardı var.)

Elçin VƏLİYEV,
Vahid MƏHƏRRƏMOV,
Dönməz ABBASOV,
"Azərbaycan"

Bakı-Zəngilan-Bakı

